

РОЗДІЛ V. ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 378.147.018.43:355.23

Катерина Біницька

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
ORCID ID 0000-0002-2111-5275

Марія Ворник

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
ORCID ID 0000-0003-2999-9180

Людмила Глушок

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
ORCID ID 0000-0003-2565-2526

DOI 10.24139/2312-5993/2024.05/110-119

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

У нашому дослідженні розкрито важливість підготовки офіцерів ЗСУ до володіння іноземними мовами, особливо англійською, в умовах сучасних викликів. Російська агресія і міжнародна підтримка України зумовлюють необхідність інтеграції країни до НАТО, що вимагає від військових фахівців високого рівня іноземної компетентності.

Акцентовано, що формування іноземної комунікативної компетентності є одним із ключових елементів професійної підготовки майбутніх офіцерів. Наголошено, що володіння англійською мовою забезпечує ефективне розуміння технічної документації та військової термінології, особливо сьогодні в умовах війни в Україні є необхідним для обслуговування техніки, отриманої від міжнародних партнерів. У дослідженні наголошено, що іноземна комунікативна компетентність є важливим фактором для ефективної взаємодії з іноземними колегами та вивчення сучасних військових технологій і стандартів НАТО.

Аналіз наукових досліджень показав, що впровадження нових методів навчання і вдосконалення педагогічних підходів є необхідними для досягнення високих результатів у формуванні іноземної компетентності курсантів. А особлива увага вітчизняних вчених приділяється розвитку комунікативних навичок, які є важливими не лише для повсякденної діяльності, але й для ефективного виконання військових завдань.

Узагальнено, що формування іноземної комунікативної компетентності офіцерів Збройних сил України є важливим етапом їх підготовки, а сформована іноземна комунікативна та термінологічна компетентність сприяє професійному зростанню і забезпечує взаємосумісність з арміями країн НАТО.

Ключові слова: професійна підготовка, формування, іноземна комунікативна та термінологічна компетентність, майбутні військові офіцери.

Постановка проблеми. У зв'язку із російською військовою агресією та активній міжнародній підтримці, яку надають Україні інші держави, а також стійке прагнення країни інтегруватися до світової демократичної спільноти та НАТО це все зумовлює необхідність формувати іншомовні комунікативні компетентності у громадян, а особливо у майбутніх офіцерів. Підвищення якості іншомовної підготовки майбутніх військових фахівців є надзвичайно актуальним завданням на сучасному етапі розвитку української держави. Тому, сьогодні в умовах російсько-української війни формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх офіцерів в процесі професійної підготовки, слід розглядати як обов'язкову складову їх загальнопрофесійної підготовки. Метою формування такої компетентності є не лише володіння англійською мовою майбутніми військовослужбовцями, а й спеціальною військовою термінологією для розуміння технічної документації, інструкцій і правильної експлуатації й ефективного обслуговування та використання отриманого озброєння й боєприпасів від країн партнерів України.

В умовах повномасштабної війни перед військовослужбовцями Збройних Сил України постають проблеми з вирішення складних завдань, а тому активна співпраця із закордонними колегами для обміну професійним досвідом та вивченням нових військових стандартів, підходів та технологій є необхідними. Особливої актуальності набуває питання вдосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів, зокрема формування іншомовної комунікативної компетентності.

У зв'язку із зовнішньополітичним вибором нашої держави у напрямі на вступ у НАТО, що в свою чергу потребує від офіцерів військовослужбовців Збройних Сил України вільного володіння англійською мовою. Тому, це актуальне завдання прагнення підкреслено у змісті державних нормативно-правових документів. Так, у Дорожній карті вдосконалення мовної підготовки у Збройних Силах України на 2021-2025 рр. зазначено, що «виникає необхідність забезпечення належного рівня володіння іноземними мовами особовим складом, а також необхідності створення умов для її вивчення» (Дорожня карта вдосконалення мовної підготовки у Збройних Силах України (на 2021–2025 роки), с. 1). У Основних засадах мовної підготовки особового складу у системі Міністерства оборони України зазначено: «Володіння іноземними мовами особовим складом у системі

Міністерства оборони України є важливим фактором реформування та розвитку Збройних Сил України, впровадження євроатлантичних стандартів і досягнення взаємосумісності зі збройними силами країн-членів і партнерів НАТО, участі у багатонаціональних операціях, навчаннях, інших заходах міжнародного оборонного співробітництва (Основні засади мовної підготовки особового складу в системі Міністерства оборони України, 2018).

Аналіз актуальних досліджень. Проаналізувавши наукові доробки вітчизняних вчених, ми вважаємо, що питання формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України є надзвичайно актуальною педагогічною проблемою.

Так, О. Єфімова у своєму дисертаційному дослідженні ставить за мету наукове обґрунтування, розробку й експериментальну перевірку ефективності педагогічної моделі та методики формування іншомовної комунікативної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів. Дослідниця вперше систематизувала й узагальнила теоретичний і практичний досвід, а також були виявлені особливості іншомовної підготовки курсантів – майбутніх офіцерів, науково обґрунтувала й упровадила педагогічну модель формування іншомовної комунікативної компетентності (Єфімова, 2014).

У дисертації Л. Гребенюк на тему «Формування готовності майбутніх офіцерів Збройних сил України до професійної взаємодії у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки» наголошується, що оскільки миротворчі операції мають міжнародний характер, то ефективна професійна взаємодія між контингентом збройних сил і військових формувань, що беруть участь у таких заходах, із представниками Військово-штабного комітету Ради Безпеки ООН, керівництвом контингентів збройних сил держав-членів ООН ґрунтується на іншомовній компетентності офіцерського складу (Гребенюк, 2019).

Ми погоджуємось із поглядами І. Блощинського, О. Войтюк та О. Хамазюк, що іншомовній комунікативній професійній підготовці майбутніх офіцерів сьогодні приділяється значна увага, адже знання англійської мови має не лише важливе значення для забезпечення спілкування між представниками правоохоронних органів різних країн, а й забезпечує їх ефективну та чітку взаємодію і як наслідок забезпечує належний рівень національної безпеки (Bloshchynskiy, Voitiuk, Khamaziuk, 2024).

Авторки Ю. Кузьменко, Т. Ковальчук, І. Іваницька у своєму дослідженні зазначають, що іншомовна компетентність посідає важливе місце в структурі професійної компетентності сучасного військового офіцера в Україні, у зв'язку зі зміною соціальної та суспільної ролі військових формувань та наближенням до стандартів НАТО зокрема. Сьогодні комунікативна компетентність може стати вирішальним фактором для життя офіцера, особового складу підрозділу та їх здатності досягти успіху в військових операціях. У цьому дослідженні комунікативна компетентність описується як здатність вступати в комунікацію, як з окремим індивідом, так і в групі, обираючи при цьому різні засоби спілкування та забезпечуючи передачу і розуміння інформації. Крім того, вона складається з трьох основних компонентів: власних комунікативних навичок; репрезентативних навичок; рефлексивних навичок. Іншомовна комунікативна компетентність визначається як здатність офіцерів ефективно виконувати свої основні функції за допомогою засобів іноземної мови (Kuzmenko, Kovalchuk, Ivanitska, 2021).

У дослідженні А. Собора, Н. Третяк і Н. Олійник наголошується, що провідним рішенням у розв'язанні задач стосовно мовної підготовки особового складу у Збройних Силах України є удосконалення процесу навчання курсантів у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України. Передусім авторки виділяють такі умови досягнення цього завдання як: вдосконалення науково-методичного та навчально-методичного забезпечення мовної підготовки майбутніх офіцерів; підвищення професійних навичок науково-педагогічних працівників, що викладають англійську мову для майбутніх офіцерів; імплементація інноваційних методів та інструментів навчання для мотивації навчальної діяльності курсантів. Дослідниці доходять висновку, що вивчення англійської мови буде ефективним при творчому підході з використанням сучасних та новітніх інноваційних технологій, запровадження досвіду вітчизняних та іноземних вчених і практиків, а також педагогічних навиків викладача. Особливо важливо, щоб процес навчання має нести діалектичний підхід та безперервно знаходитись в пошуках нових інноваційних підходів та відповідати вимогам часу (Собора, Третяк, Олійник, 2023).

Проаналізувавши наукові доробки вітчизняних вчених, ми вважаємо, що питання формування іншомовної комунікативної

компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України є надзвичайно актуальною педагогічною проблемою.

Мета та завдання. *Мета статті* – здійснити теоретичний аналіз проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх військових офіцерів Збройних сил України в процесі професійної підготовки у педагогічному дискурсі. *Завдання:* вивчити стан дослідженості проблеми; визначити категоріальний апарат дослідження; розкрити важливість підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України до володіння іноземними мовами, особливо англійською, в умовах сучасних викликів.

Методи. У ході нашого дослідження було використано метод педагогічного аналізу. Цей метод передбачав ретельне вивчення результатів наукових пошуків вітчизняних вчених, що є необхідним для визначення завдань та стратегій щодо формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх військових офіцерів Збройних сил України в процесі професійної підготовки, які доцільно буде використано для досягнення конкретних цілей та сприяти проведенню ефективного освітнього процесу, забезпечуючи досягнення високих освітніх результатів.

Виклад основного матеріалу. Бажання взаємодіяти з носіями іншої мови, прагнення пізнати світ, прихований ними в незвичних словах, глибоко вкорінене в людській природі. Мотиви, які спонукають людей до діалогу, були і залишаються дуже різноманітними. Однак вони завжди керувалися однією і тією ж метою – досягти взаєморозуміння. Цікаво, що у 1980-х роках відбулись зміни у поглядах та підходах щодо володіння мовами та докорінно трансформувалися шляхи досягнення цієї мети. У цей час знання мови почали ототожнювати не стільки з оволодінням системою, скільки з розвитком комунікативної компетентності, що розуміється як здатність продукувати вільні та зв'язні висловлювання, вирішувати ситуації відповідно до граматичних норм і соціокультурних конвенцій; іншими словами, здатність здійснювати та брати участь у різноманітних видах мовної діяльності в різних сферах життя. З іншого боку, ефективне використання здобувачем лексики (у нашому випадку специфічних військових термінів) часто дає змогу зрозуміти зміст і намір його висловлювання, навіть якщо воно граматично недосконале. Ці спостереження були підтверджені дослідженнями, які показали тісний взаємозв'язок між володінням

словниковим запасом і ступенем загального володіння мовою (Milton, 2006), а також продемонстрували, що найбільші відмінності між носіями мови і тими, хто її вивчає, спостерігаються саме на лексичному (термінологічному) рівні. Як наслідок, важливість уміння використовувати слова в комунікативному процесі назвали лексичною компетенцією, а її розвиток зробили невід'ємною частиною мовної освіти в рамках комунікативного підходу. Орієнтація на ефективність висловлювання, що розуміється з точки зору реалізації певного комунікативного наміру, на його текстову адекватність, а також переконання в тому, що вони значною мірою залежать від правильного вибору лексичних засобів, зумовили необхідність продуманого й ефективного розширення словникового запасу здобувачів освіти у процесі мовної освіти (Dębski, Sękowska, 2010).

Для нашого дослідження доцільно проаналізувати різні підходи до дефініції «іншомовна комунікативна компетентність». Щоб визначити поняття «іншомовна комунікативна компетентність», ми можемо заглибитися в дві дефініції, які його складають, головним терміном яких є слово «компетентність». Компетентність може бути описана як знання, вміння або здатність, тоді як слово «комунікативний» має значення обміну або взаємодії. Отже, можна сказати, що іншомовна комунікативна компетентність – це не що інше, як «компетентність у спілкуванні іноземною мовою», тобто наявність здатності, яка дозволяє людині спілкуватися з метою задоволення комунікативних потреб іноземною мовою.

Термін «комунікативна компетентність» вперше вжив Делл Хаймс у 1966 році під час своєї лекції на конференції «Розвиток мови знедолених дітей», потім вона була опублікована у вигляді статті «Про комунікативну компетентність» у 1972 році і перевидана у 2001 році (Saleh, Sabri, Pawar, 2018).

Іншомовна комунікативна компетентність також означає наявність «компетентності спілкуватися». Ця компетентність може бути усною, письмовою або навіть невербальною. Це всеосяжний термін, який стосується володіння мовою, а також уміння використовувати мову в реальних життєвих ситуаціях для задоволення комунікативних потреб іноземною мовою. Мова, на думку багатьох дослідників, є засобом спілкування і включає в себе чотири основні навички: аудіювання, говоріння, читання та письмо. Щоб набути цих мовних навичок, потрібно не лише вивчити граматичні правила, але й

практикувати їх, доки особа не звикне до них усіх. Щоразу, коли він/вона набуває мовних навичок і вміє використовувати їх ефективно та належним чином, відповідно до контексту, в якому він/вона залучений, можна сказати, що він/вона досягає необхідного рівня комунікативної компетентності.

Так, мовні компетентності як дитини та дорослого включають активні чинники – говоріння та письмо, а також пасивні – аудіювання та читання. Вони означають здатність демонструвати відповідну мовну, комунікативну та культурну поведінку. Лінгвістичні компетентності дозволяють створювати, говорити, отримувати і розуміти речення на всіх мовах, відомих людині. Щоб правильно використовувати лінгвістичні навички людини, вони повинні оволодіти ними на чотирьох рівнях, які включають креативність, тобто створення нових речень, граматичність щодо правильної побудови речень та прийнятність фраз, які відповідають чинним стандартам. Останнім етапом є інтеріоризація, тобто процес неусвідомленого оволодіння рідною чи іноземною мовою.

Комунікативні компетентності стосуються здатності спілкуватися мовою, що відповідає певній ситуації та контексту. Це просто означає правильне використання набутої мовної компетентності, яка залежить від середовища, в якому вона використовується, також важливі тема розмови, кількість співрозмовників і її мета. Мовна та комунікативна компетентності доповнюють одна одну, а не існують окремо.

Слід зазначити, що комунікаційні структури мови змінилися внаслідок технологічних змін. Це також важливо для розвитку мовних і комунікативних компетентностей у процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів. ЗМІ також стали просвітницькими, мають культууроутворюючий характер, розважають і залучають людей до участі в культурі. В даний час медіа та Інтернет виконують багато функцій, хоча невідомо, якою мірою вони впливають на розвиток молоді, в тому числі з точки зору комунікаційних відносин. У такому випадку завдання професійної підготовки – перевірити та розвинути мовні та комунікативні компетентності студентів. Педагогам слід звернути увагу на прищеплення студентам засад мовно-стилістичної правильності, пам'ятаючи про врахування різнобічного функціонування мови. Комунікативні навички тісно пов'язані з правильним мовленням.

Коли мова йде про мовні компетентності, приклади їх розвитку повинні зосереджуватися на створенні конкретних форм вираження

залежно від рівня освіти, на якому перебуває студент. На початкових етапах мовні компетентності зосереджені переважно на створенні коротких форм – висловлювань із кількох речень, оповідань, листів, описів чи запрошень. Приклади мовних компетентностей на наступних етапах освіти стосуються більш довгих форм, таких як історія з діалогом, щоденник, офіційний лист, оголошення чи запрошення. Далі розвиваються мовні компетентності шляхом створення композиційно та сюжетно різноманітних розповідей, описів ситуацій та переживань, різноманітних за стилістичною та функціональною ознаками описів як звичайних предметів, так і творів мистецтва, різноманітних характеристик, повідомлень про культурні події, рефератів тощо, біографію або резюме (Rusink, 2024).

Вивчення іноземної мови виходить за рамки мовного рівня, а це також покращує когнітивні здібності та навички у вирішенні вищезгаданих проблем. Дослідження показали, що двомовні (або багатомовні) люди часто демонструють більшу креативність, багатозадачність і когнітивну гнучкість, атрибути, які високо цінуються в сучасному динамічному та швидкому середовищі.

Висновки. Процес оволодіння новою іноземною мовою та формування іншомовної комунікативної компетентності вимагає адаптивності та наполегливості. Орієнтуючись у складності граматики, лексики та культурних нюансів, особа розвиває стійкість і навички при вирішенні проблем формування іншомовної комунікативної та термінологічної компетентності. Ці якості, на нашу думку, можна перенести під час професійної діяльності майбутніх офіцерів Збройних Сил України, які дозволять їм безпосередньо вирішувати виклики, адаптуватися до мінливих обставин і підходити до проблем з різних точок зору.

ЛІТЕРАТУРА

- Гребенюк, Л. В. (2019). *Формування готовності майбутніх офіцерів Збройних сил України до професійної взаємодії у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки* (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Хмельницький (Hrebenuk, L. V. (2019). *Formation of Readiness of Future Officers of the Armed Forces of Ukraine for Professional Cooperation in International Operations to Maintain Peace and Security*. (Candidate's thesis abstract). Khmelnytskyi).
- Дорожня карта вдосконалення мовної підготовки у Збройних Силах України (на 2021–2025 рр.)*. (2021). Взято з: https://www.mil.gov.ua/content/education/doroznya_karta_2021.pdf, с. 1. (*Roadmap for Improving Language Training in the Armed Forces of Ukraine (for 2021–2025)*). (2021). Retrieved from: https://www.mil.gov.ua/content/education/doroznya_karta_2021.pdf, s. 1.).
- Єфімова, О. М. (2014). *Формування компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів* (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Київ (Yefimova, O. M.

- (2014). *Formation of Competence of Cadets of Higher Military Educational Institutions* (Candidate's thesis abstract). Kyiv).
- Основні засади мовної підготовки особового складу в системі Міністерства оборони України. (2019). Взято з: <https://nuou.org.ua/assets/documents/osn-zas-mp.pdf>. (*Basic Principles of Language Training of Personnel in the System of the Ministry of Defense of Ukraine*. (2019). Retrieved from: <https://nuou.org.ua/assets/documents/osn-zas-mp.pdf>)
- Собора, А., Третяк, Н., & Олійник, Н. (2023). Виклики сьогодення щодо вдосконалення процесу мовної підготовки у Збройних Силах України. *Збірник наукових праць Державного науково-дослідного інституту випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки*, 16 (2), 70–74 (Sobora, A., Tretiak, N., & Oliinyk, N. (2023). Today's Challenges Regarding the Improvement of the Process of Language Training in the Armed Forces of Ukraine. *Collection of Scientific Works of the State Research Institute of Testing and Certification of Armaments and Military Equipment*, 16 (2), 70–74).
- Bloshchynskiy, I., Voitiuk, O., & Khamaziuk, O. (2024). Implementation of NATO standards for professional foreign language training of future border guard officers. *Visnyk Taras Shevchenko National University of Kyiv. Military-Special Sciences*, 5–10.
- Milton, J. (2006). Measuring the contribution of vocabulary knowledge to proficiency in the four skills. *Eurosla Monographs Series 2, L2 vocabulary acquisition, knowledge and use*, 57–78. <https://www.eurosla.org/monographs/EM02/Milton.pdf>
- Ahmed, S. T. S., & Pawar, S. V. (2018). Communicative Competence in English as a Foreign Language: Its Meaning and the Pedagogical Considerations for its Development. *The Creative Launcher*, 2 (6), 301–312.
- Kuzmenko, Yu., Kovalchuk, T., & Ivanitska, I. (2021). Formation of Foreign Language Communicative Competence among Future Military Officers: International Experience. *Comparative Professional Pedagogy*, 11 (1), 101–108.
- Dębski, R., & Sękowska, E. (2010). Kompetencja leksykalna uczących się języka polskiego jako obcego w świetle badań ilościowych. Zaczepnięte z: <https://core.ac.uk/download/pdf/227055017.pdf>
- Rusink, M. (2024). Kompetencje językowe i komunikacyjne współczesnych uczniów. Zaczepnięte z: <https://www.kongrespolonistyczny.pl/artykul/kompetencje-jezykowe-i-komunikacyjne-wspolczesnych-uczniow>.

SUMMARY

Binytska Kateryna, Vornyk Mariia, Hlushok Liudmyla. The Problem of Developing Foreign Language Communicative Competence in Future Military Officers of the Armed Forces of Ukraine in the Process of Professional Training within Pedagogical Discourse

Our research reveals the importance of preparing Armed Forces officers to master foreign languages, particularly English, in response to contemporary challenges. Russian aggression and international support for Ukraine necessitate the country's integration into NATO, which requires military specialists to possess a high level of foreign language competence.

It is emphasized that the formation of foreign language communicative competence is one of the key elements in the professional training of future officers. Mastery of English ensures effective understanding of technical documentation and military terminology, which is particularly crucial today, given the ongoing war in

Ukraine, for maintaining equipment received from international partners. The study highlights that foreign language communicative competence is an essential factor in effective interaction with foreign colleagues and learning modern military technologies and NATO standards.

An analysis of scientific studies demonstrates that the implementation of new teaching methods and improvements in pedagogical approaches are necessary to achieve high results in developing cadets' foreign language competence. Domestic scholars pay particular attention to the development of communicative skills, which are not only important for everyday tasks but also for the effective execution of military operations.

It is summarized that the development of foreign language communicative competence in officers of the Armed Forces of Ukraine is a crucial stage in their training, and the acquired foreign language communicative and terminological competence contributes to their professional growth and ensures interoperability with NATO member state armies.

Key words: *professional training, formation, foreign language communicative and terminological competence, future military officers.*

УДК 378.091.21:005.336.2:[02:004]

Ярослав Галета

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

ORCID ID 0000-0003-0484-529X

DOI 10.24139/2312-5993/2024.05/119-128

РОЛЬ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

Сучасний світ характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій, що суттєво впливає на всі сфери людської діяльності, зокрема й на інформаційну, бібліотечну та архівну справу. У зв'язку з цим виникає необхідність у підготовці висококваліфікованих фахівців, які володіють не тільки традиційними знаннями та навичками, але й сучасними цифровими компетентностями.

У статті досліджено роль цифрової компетентності у підготовці фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи у фаховій підготовці, визначенні ключових компонентів цієї компетентності та проаналізовано сучасний стан підготовки фахівців у цьому напрямку.

Встановлено, що цифрова компетентність у підготовці фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи є надзвичайно важливою в сучасному інформаційному суспільстві. Уміння працювати з цифровими технологіями дозволяє фахівцям ефективно виконувати свої професійні обов'язки, зокрема, опанувати та застосовувати інноваційні методи зберігання, обробки, організації та доступу до інформації. Цифрова компетентність сприяє підвищенню якості обслуговування користувачів, дозволяє адаптувати бібліотеки та архіви до нових викликів, пов'язаних з розвитком цифрових технологій, і забезпечує збереження культурної спадщини у цифровому форматі. Крім того, вона є основою для професійного розвитку та кар'єрного зростання в умовах цифрової трансформації, що охоплює всі сфери суспільного життя.